

УДК 631.164.23: 330.322: 330.341.1

І. А. Федун,
к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств,
Київський національний авіаційний університет

НЕОБХІДНІСТЬ ТА ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ

I. Fedun,
ces. Assistant Professor, Associate Professor of International Business Management, Kyiv National Aviation University

THE NEED AND WAYS TO ACCELERATE INNOVATIVE INVESTMENT ACTIVITY IN AGRICULTURE PRODUCTION

Розглянуто сучасний стан інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві та визначено необхідність й шляхи активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві.

Consider the current state of innovation and investment in agricultural production and determine the need and ways to accelerate innovation and investment in agricultural production.

Ключові слова: інноваційна діяльність, агропромислове виробництво, технології, інновація, інвестиція.

Key words: innovation, agro-industry, technology, innovation, investment.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Пошук оптимальних шляхів активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, здатних забезпечити розробку і використання нових технологій і максимальну ефективність виробництва, здобувають усе більш вагомe значення в сучасних умовах. Тільки радикальні засоби при впровадженні інноваційних технологій, нових технічних і технологічних рішень, сучасних виробничих процесів, здатних випустити конкурентоспроможну агропромислову продукцію, дозволять агропромисловим підприємствам вийти із затяжної кризи і забезпечити Україні належне місце в світовому співробітництві.

Процес розвитку ринкових відносин потребує подальшого дослідження сучасних організаційно-економічних умов використання інноваційно-інвестиційного потенціалу та шляхів активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві. Практична значимість впровадження досягнень науково-технічного прогресу і

реалізації шляхів активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві потребує комплексного підходу до вирішення питань.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми сучасного стану інноваційно-інвестиційної діяльності та підвищення її активності протягом останнього десятиліття широко обговорюються у наукових колах. Даному напрямку дослідження приділено багато уваги у працях науковців Алімова О.М., Амоші О.І., Володіна С., Возняк Г.В., Гальчинського А.Р., Гайдуцького А., Гейця В.М., Дація О., Данилишина Б., Зимовець В.В., Ільїної К.І., Кабанова А.І., Колодзєва О.М., Крупки М.І., Корецького М., Кропивка М.Ф., Маліка М., Месель-Веселяка В.Я., Новікової Н.І., Осецького В., Саблука П.Т., Федулової І.В. та інших. Ключовим аспектом їх робіт є дослідження стану інноваційної діяльності, джерел і способів її фінансування

та інвестування у сучасних умовах розвитку економічного простору України. Віддаючи належне напрацюванням науковців у сфері теорії і практики інноваційно-інвестиційної діяльності, необхідно відмітити, що окремі питання дослідження необхідності й шляхів активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, з огляду на нові тенденції його розвитку, залишаються недостатньо розкритим. Зокрема не формулювалися і не вирішувалися завдання щодо розробки механізмів підвищення інноваційної активності, що на сучасному етапі агропромислового виробництва є одними з найважливіших.

МЕТА СТАТТІ

Метою роботи є дослідження сучасного стану інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві та виявлення необхідності, напрямів та шляхів активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Проблема інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності агропромислового виробництва залишається однією з найбільш гострих для вітчизняної аграрної сфери. Спад інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві зумовлений, переважно, недостатньою адаптованістю механізму управління процесом розширеного відтворення агропромислового виробництва до ринкових умов та зростанням обсягів власних коштів підприємств у фінансуванні капітальних вкладень. В інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві триває затяжна криза, що не дає змоги агропромисловим підприємствам вирішити поточні виробничі проблеми та виконувати програми реалізації інноваційних проектів. Тому без істотного поліпшення інвестиційного клімату в Україні активізація інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, а водночас і перехід економіки агропромислових підприємств на інноваційну модель розвитку — неможливі.

Інноваційна діяльність є стрижнем розширення та відтворення і можливістю поступової ліквідації диспропорцій у розвитку агропромислового виробництва шляхом концентрації зусиль, які направлені на підвищення продуктивності праці через впровадження результатів інноваційної діяльності.

Методологія системного опису інновацій в умовах ринкової економіки опирається на міжнародні стандарти, прийняті у 1992 р. в м. Осло. За цими стандартами інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, який отримав утілення у формі нового або вдосконаленого продукту чи технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності, або в новому підході до соціальних послуг [9 с. 22]. Інноваційна діяльність являється складним багаторів-

невим процесом, який передбачає поступове проходження від стадії зародження ідеї до її кінцевої реалізації. Сама ідея нововведення може бути зароджена як інтенція, ініціація або дифузія.

Іntenція — це ідея, пропозиція або проект, які після опрацювання перетворюються в інновацію. Ініціація — це рекомендації щодо удосконалення науково-технічної, організаційної, виробничої або комерційної діяльності, метою яких є початок інноваційного процесу або його розвиток. Дифузія — це процес передачі нововведення по комунікаційним каналам між членами соціальної системи в часі [7 с. 128].

Кожна країна має свій накопичений науково-технічний потенціал, який вона реалізує з огляду на нові економічні реалії. Відповідно в межах держави формується національна інноваційна система у вигляді сукупності взаємозалежних організацій, зайнятих виробництвом та реалізацією наукових знань та технологій (комерційні компанії, університети, держлабораторії, технопарки) [3 с. 121]. Формування інноваційної системи відбувається під впливом характерних для кожної країни умов, які у довгостроковій перспективі визначають спрямованість та швидкість науково-технічного розвитку та інноваційної еволюції. Дані умови обумовлені історичними умовами розвитку країни, її природними та трудовими ресурсами, існуючим загальним економічним та інвестиційним кліматом.

Тому повинні бути створені економічні умови, які стимулюватимуть ризик та матеріалізацію інновацій [10 с. 224]. Крім того, держава повинна поєднувати та адаптувати наукову сферу до реальних потреб виробництва.

З урахуванням комерційної направленості інноваційної діяльності поняття "інноваційно активних підприємств", може бути представлено, як підприємств, які здійснюють розробку, виробництво та реалізацію інноваційної продукції. Інноваційно-інвестиційна активність визначається діяльністю інноваційно активних підприємств та включає такі аспекти інноваційної діяльності як дослідження і розробки, придбання нових технологій, придбання прав власності на винаходи, ліцензії, промислові зразки, технологічне та промислове проектування, маркетинг і рекламу. Уніфікація та систематизація сучасного понятійного апарату інноваційної діяльності є засобом вибору визначених різновидів інновацій у конкретних умовах виробництва з його цілями, обмеженнями і можливостями, які направлені на підвищення конкурентоспроможності агропромислової продукції та підвищення ефективності агропромислового виробництва.

Статистичні дані свідчать, що інноваційно-активні процеси й сполучене з ними інноваційно-спрямоване інвестування агропромислових підприємств все ще не одержали належного поширення.

Так, у останні роки кількість впроваджених нових технологічних процесів у агропромислове

виробництво України становила лише 25,7% від рівня 2000 року, заходи щодо впровадження інновацій здійснювало лише 8,7% агропромислових підприємств, тоді як у економічно розвинутих країнах цей показник складає 30—70%. Частка інноваційної активності агропромислових підприємств, незважаючи на її зростання, все ще перебуває на низькому рівні.

Головним індикатором інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств є її кінцевий результат — економічна ефективність. Цікаво, що в останні роки отриманий прибуток від результатів інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві з кожним роком неухильно зростає. Однак при цьому темпи зростання прибутку становлять 1,2 рази, а темпи зростання витрат — 1,5 рази. Це свідчить про порівняно низьку ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві України. Водночас, позитивна динаміка зростання такого показника інноваційної активності, як частка інноваційної продукції, свідчить про затребуваність вітчизняних інноваційних розробок.

Загалом фінансове забезпечення інноваційної діяльності здійснюється у трьох формах: самофінансування, кредитування та інше зовнішнє фінансування [6 с. 66]. Так, за даними Держкомстату, у 2011 році лише 1% інновацій фінансувався за рахунок державних коштів, натомість у багатьох країнах саме бюджетні кошти є одним з головних джерел фінансування інноваційної сфери економіки. Законодавчо визначено, що бюджетні витрати на наукову та науково-технічну діяльність в Україні повинні становити не менше ніж 1,7% ВВП шляхом базового та програмно-цільового фінансування [4]. У реальності ж ситуація зовсім інша: частка витрат держави на фінансування інноваційної діяльності у ВВП впродовж 2000—2011 рр. не перевищувала 0,05%, натомість у розвинених країнах прямі державні витрати на наукові інноваційні проекти становлять 2,18—3,7% від ВВП [7 с. 127].

Одним з важливих джерел фінансового забезпечення інноваційної діяльності є банківське кредитування. Кредиторами можуть бути не лише комерційні банки, а й інші фінансові установи, наприклад, страхові компанії у межах страхових резервів, інвестиційні компанії та фонди, недержавні пенсійні та інші фонди [8 с. 164].

Для активізації фінансових установ при кредитуванні інновацій доцільним є встановлення пільгових ставок оподаткування для операцій з довгостроковими кредитами в інноваційну сферу.

В Україні венчурний бізнес тільки починає розвиватися, майже відсутні венчурні фонди з вітчизняним капіталом, обсяг вкладень венчурних фондів в інноваційний сектор економіки не перевищує 5% інвестицій [1 с. 205]. Це зумовлено низькою причиною, основними з яких є: недосконалість нормативно-правового поля та відсутність обґрунтованої державної політики стосовно підтриман-

ня венчурного бізнесу; недостатня розвиненість ринку цінних паперів; нерозуміння українськими підприємцями механізму дії венчурного фінансування. Зважаючи на це, основними напрямками сприяння розвитку венчурного фінансування інновацій в Україні повинно бути створення на законодавчому рівні відповідних умов розвитку венчурного бізнесу та забезпечення його стимулювання.

В Україні протягом тривалого часу наука була відірвана від економічної практики. З часом поширювалось усвідомлення того, що наука як головне джерело нововведень — це не замкнута система, обмежена стінами університетів і наукових центрів, а органічно вписана в економічні процеси, що відбуваються в економіці національних держав, у великих корпораціях і дрібних компаніях [11 с. 119].

Завданнями активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві мають бути:

- створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного розвитку науково-технічного потенціалу агропромислового виробництва;
- залучення державного регулювання при встановленні відносин між різними господарючими суб'єктами інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві;
- максимальне сполучення державних, регіональних і бізнесових інтересів приватних інвесторів, виявлення загальногалузевих та державних пріоритетів;
- комплексність розроблювальних заходів, визначення строків їхньої реалізації, адресності встановлення джерел формування інвестиційних ресурсів;
- об'єднання державного та загальногалузевого управління, планування й прогнозування, розробки програм інноваційно-інвестиційного розвитку агропромислового виробництва й механізмів їх реалізації.

При цьому, організаційні методи активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві повинні ґрунтуватися на: розробці довгострокових галузевих регіональних інноваційно-інвестиційних програм на основі стратегічних програм розвитку агропромислового виробництва; інформаційному забезпеченні суб'єктів інвестиційної діяльності; формуванні привабливого інвестиційного іміджу підгалузей; розвитку державно-приватного партнерства; розвитку інтеграції та кластеризації агропромислових підприємств з метою активізації використання інноваційного та інвестиційного потенціалу агропромислового виробництва. Цікавими у цьому контексті можуть бути технополіси, інноваційні центри та технопарки. Технополіси являють собою науково-виробничий комплекс, створений для виробництва нової прогресивної продукції або розроблення нових наукомістких тех-

нологій на базі тісних відносин з університетами і науково-технічними центрами [7 с. 128]. Технополіси поєднують науку, техніку та підприємництво. Так, у Китаї сформовано 52 технопарки, в кожному з яких діє до трьох інноваційних центрів. У Німеччині діє 200 інноваційно-технологічних центрів [11].

У свою чергу економічні методи активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві повинні ґрунтуватися на удосконаленні фінансово-кредитної і податкової системи, що дозволило б стимулювати інвестиційну діяльність і активізувати використання інноваційного потенціалу. Важливу роль в активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві відіграє розвиток фінансово-кредитної системи в аграрній сфері й акумулювання інвестиційних, фінансових та кредитних ресурсів; розвиток співробітництва банків з державними органами та агропромисловими підприємствами з метою забезпечення кредитними інвестиційними ресурсами агропромислового виробництва, спрямованих на активізацію інноваційної діяльності; стимулювання банків, що надають довгострокові інвестиційні кредити для реалізації інноваційних проектів в агропромисловому виробництві.

Активізація інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві викликає необхідність поєднання окремих організаційних і економічних методів. До таких методів активізації слід віднести:

— метод державно-приватного партнерства між державою, науковими та фінансово-кредитними установами й агропромисловими підприємствами, що формують інноваційно-інвестиційний потенціал агропромислового виробництва, сутність якого полягає в узгодженні інноваційних та інвестиційних інтересів, спрямованих на забезпечення економічного розвитку агропромислового виробництва;

— метод інтеграції та кластеризації між науковими та фінансово-кредитними установами й агропромисловими підприємствами, сутність якого полягає у формуванні організаційно-економічних відносин, спрямованих на забезпечення активізації інноваційно-інвестиційної діяльності.

Результати проведеного аналізу дозволяють зробити висновки про проблеми впровадження інновацій та активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, а саме:

— недостатній рівень фінансування і економічного стимулювання науково — технічної та інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві з боку держави;

— відсутність чіткої спрямованості інноваційно-інвестиційної політики в агропромисловому виробництві щодо вирішення конкретних економічних проблем, їх реструктуризації з урахуван-

ням ринкових чинників, викликів та запитів сьогодення;

— низька ступінь гнучкості та адаптивності агропромислових підприємств до інновацій;

— низька активність внутрішніх і зовнішніх інвесторів;

— невідповідність рівня технологічного розвитку агропромислового виробництва високотехнологічним, прогресивним параметрам інновацій.

Для активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві вважаємо за доцільне:

— поліпшити взаємодію агропромислових підприємств з потенційними інвесторами та науковими організаціями шляхом розвитку комунікаційної системи та інформаційного забезпечення;

— розвивати взаємини державних органів, наукових, фінансово-кредитних установ з агропромисловими підприємствами та з агропідприємствами інших країн;

— використовувати міжнародний досвід ефективного впровадження інновацій на основі обміну інформацією, трансферу інноваційних проектів;

— збільшити рівень інвестування, кредитування та фінансування інноваційної діяльності агропромислових підприємств за рахунок розширення джерел фінансування та надання пільг;

— використовувати кластерний підхід для підвищення іміджу агропромислового виробництва з метою залучення інвесторів;

— розробити і впровадити багаторівневу систему підготовки та перепідготовки фахівців для роботи у сфері інноваційно-інвестиційної діяльності шляхом підвищення кваліфікації державних службовців і підприємців з питань організації інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві;

— забезпечити державну підтримку інноваційним інститутам, залучити в агропромислове виробництво інвестиції за рахунок створення ринку інноваційних проектів;

— реалізувати механізми, які дозволили б використовувати наявний потенціал для проведення експертизи інвестиційних та інноваційних проектів, тобто організувати ефективну систему комплексної експертизи;

— мотивувати науковців на розробки інновацій, забезпечити їх співпрацю з іноземними науковцями та агропромисловими підприємствами.

ВИСНОВКИ

Незважаючи на виявлені негативні тенденції, слід зазначити, що вітчизняне агропромислове виробництво має достатній ресурсний і науковий потенціал. Сьогодні в Україні розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві має особливе значення. Це зумовлено необхідністю реструктуризації агропромислового виробництва та технічним оновленням більшості його підгалузей.

Зношеність та застарілість основних виробничих фондів не дозволяє агропромислому виробництву набрати необхідних темпів економічного розвитку та рухатись вперед за економічно розвинутими країнами. Тому сьогодні в Україні головними цілями науково-технічного та інноваційно-інвестиційного розвитку агропромислового виробництва повинні бути: сприяння розвитку науки, в тому числі прикладної, підвищення рівня освіти та підготовки наукових кадрів; формування державних замовлень на інноваційні товари у вигляді контрактів на проведення інноваційних досліджень; розвиток підприємництва у сфері науки та техніки, державне стимулювання інноваційного бізнесу адміністративними та економічними важелями; економічне відновлення, технологічне переоснащення та структурна перебудова агропромислового виробництва з метою підвищення його ефективності та виробництва конкурентоспроможної на внутрішньому та зовнішньому ринках агропромислової продукції; збереження та примноження інноваційно-інвестиційного потенціалу агропромислового виробництва.

Література:

1. Васил'єва Т.А. Взаємодія держави і банків при формуванні національної мережі венчурних фондів в Україні / Т.А. Васил'єва // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 4. — С. 204—212.
2. Возняк Г.В. Інноваційна діяльність промислових підприємств та способи її фінансування в Україні: монографія / Г.В. Возняк, А.Я. Кузнецова. — К.: УБС НБУ, 2007. — 183 с.
3. Денисенко М.П. Організаційно-економічний механізм інвестування: монографія. — К.: Наук. світ, 2001. — 414 с.
4. Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" від 01.12.1998 р. № 284-XIV [Електронний ресурс].
5. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід: монографія / За ред. М.П. Денисенка, Л.І. Михайлової. — Суми: Університетська книга, 2008. — 1050 с.
6. Єпіфанова І.Ю. Аналіз фінансового забезпечення інноваційної діяльності вітчизняних підприємств у сучасних умовах / І.Ю. Єпіфанова // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". — 2012. — № 722 (Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку). — С. 65—70.
7. Кобушко І.М. Шляхи покращення фінансування інноваційного розвитку в Україні з використанням міжнародного досвіду / І.М. Кобушко, Е.І. Гусейнова // Маркетинг і менеджмент інновацій. — 2011. — № 2. — С. 124—130.
8. Костюченко В.М. Джерела фінансування інноваційного розвитку суб'єктів підприємництва в Україні: правовий аспект / В.М. Костюченко // Міжнародний збірник наукових праць "Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу". — 2010. — Вип. № 2 (17). — С. 161—167.

9. Кузьмін О.Є., Князь С.В., Тувакова Н.В., Кузнецова А.Я. Інвестиційна та інноваційна діяльність: монографія. — Львів: ЛБІ НБУ, 2003. — 233 с.

10. Лушкін В.А. Інвестиції та економічний розвиток. — Житомир, 2002. — 256 с.

11. Поняття и принципы инновационной деятельности http://www.info.crimea.edu/crimea/ac/appinnov/1_1.html

References:

1. Vasyl'ieva, T.A. (2008), "The interaction of the state and the banks in the formation of a national network of venture funds in Ukraine", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 4, pp. 204—212.
2. Vozniak, H.V. (2007), *Innovatsijna diial'nist' promyslovykh pidpriemstv ta sposoby ii finansuvannia v Ukraini* [The innovative activity of industrial enterprises and ways of financing in Ukraine], UBS NBU, Kyiv, Ukraine.
3. Denysenko, M.P. (2001), *Orhanizatsijno-ekonomichnyj mekhanizm investuvannia* [Organizational-economic mechanism of investment], Nauk. svit, Kyiv, Ukraine.
4. Verkhovna Rada of Ukraine (1998), Law "On Scientific and Scientific Technical Activities", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/en/1977-12> (Accessed 22 Oct 2013).
5. Denysenko, M.P. and Mykhajlova, L.I. (2008), *Investytsijno-innovatsijna diial'nist': teoriia, praktyka, dosvid* [Investment and innovation activities: theory, practice and experience], Universytets'ka knyha, Sumy, Ukraine.
6. Yepifanova, I.Yu. (2012), "Analysis of financial provision of innovative activity of domestic enterprises in modern conditions", *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhniky"*, vol. 722, pp. 65—70.
7. Kobushko, I.M. (2011), "Ways to improve the financing of innovation development in Ukraine with applying international experience", *Marketynh i menedzhment innovatsij*, vol. 2, pp. 124—130.
8. Kostiuchenko, V.M. (2010), "Sources of financing innovative development subjects of business in Ukraine: legal aspects", *Mizhnarodnyj zbirnyk naukovykh prats' "Problemy teorii ta metodolohii bukhgalters'koho obliku, kontroliu i analizu"*, vol. 2, no. 17, pp. 161—167.
9. Kuz'min, O.Ye. Kniaz', S.V. Tuvakova, N.V. and Kuznietsova, A.Ya. (2003), *Investytsijna ta innovatsijna diial'nist'* [Investment and innovation activities], LBI NBU, Lviv, Ukraine.
10. Lushkin, V.A. (2002), *Investytsii ta ekonomichnyj rozvytok* [Investment and economic developments], Zhytomyr, Ukraine.
11. Crimean Academy of Sciences (2013), "Concepts and principles of of innovation activities", [online], available at: http://www.info.crimea.edu/crimea/ac/appinnov/1_1.html. (Accessed 22 Oct 2013).

Стаття надійшла до редакції 16.01.2014 р.